

Полікратична державна форма протилежна монархичній. Діє поділ державної влади та існує місцеве самоврядування. У державно-правовому режимі домінують демократичні методи управління та державне управління, яка є децентралізованим.

Отже, загальнотеоретичні уявлення про форму держави змінювались протягом тривалого часу від стародавніх часів до сьогодення. Попри те, що ця категорія є доволі такою усталеною й донині науковці сперечаються щодо правильності та адекватності визначення цього поняття, а також інших суміжних понять, пошуку більш досконалих форм держави.

Список використаних джерел

1. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Харченко Н. П. Форма держави: еволюція наукових поглядів. *Юридичний бюлетень*. 2021. № 18. С. 80–84.
3. Богушова І. В. Концептуальні засади розуміння сутності форми держави. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 31–36.

Журавель Олена Олександрівна,
курсант навчально-наукового
інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Харченко Наталія Петрівна,
старший викладач кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ФОРМА ПРАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Наукове обґрунтування питань форми права теоретично і практично важливо. Воно допомагає політично осмислити правові процеси і явища, які відбуваються в суспільстві і державі. Вдосконалення законодавства, підвищення соціальної ефективності правових норм та зміцнення законності і правопорядку на пряму залежать від наукових досліджень в цьому напрямку.

Форма права демонструє, як державні органи створюють, фіксують ту чи іншу норму права і яким чином ця норма доводиться до свідомості громадян держави. Тобто форма права є сукупністю визнаних конкретною державою офіційно-документальних способів зовнішнього вираження і закріплення правових норм, змісту права [1, с. 9]. Головна функція форми права –

впорядкувати правовий зміст та надати йому державно-владного значення. Завдяки офіційним способам вираження і закріплення норм права, тобто певним формам права, загальні правила набувають загальнообов'язкового юридичного значення.

У юридичній науці основні форми права – це нормативно-правовий акт, правовий звичай, правовий прецедент, нормативно-правовий договір. Існують також додаткові форми права: загальні принципи права, правові доктрини та релігійно-правові тексти.

Право, як цілісне соціальне явище, має певні форми свого зовнішнього вираження. Вони відображають особливості структури змісту та являють собою засоби організації права зовні. Існує суперечливе питання щодо співвідношення понять «джерело права» та «форма права». Термінологічна дискусія, яка триває й досі, пов'язана із різноманітним проявом сутності даних понять. Деякі вчені вказують на нормативні правові акти, звичаї, прецеденти формами права, інші – джерелами. Для більш повного з'ясування питання про форми права варто розглянути поняття «джерела права», оскільки автори праць з галузевих юридичних наук застосовують саме цей термін для характеристики форм вираження права.

Перш за все джерела права живлять функціонування права. Ними є й інтереси народу, і правотворча діяльність держави, і матеріальний стан суспільства. Джерелами права є археологічні дані, історичні правові документи, чинні правові акти, вітчизняні та міжнародні договори, юридична практика, наукові праці юристів тощо. Є більш стислий зміст поняття «джерела права», що характеризує, чим саме фахівці керуються у вирішенні юридичних справ. У континентальних державах це нормативні акти, оскільки договір, як джерело права, має відносно невелике поширення, звичай майже не має місця, а прецедент континентальною правовою системою відкидається [2, с. 145].

Тобто при використанні поняття «джерела права» автори говорять як про матеріальну силу, яка створює право. В інших випадках джерела права у формальному сенсі вважаються формою, завдяки якій правова норма набуває загальнообов'язкового характеру. Тому такі поняття як «форма права» і «джерело права» набувають в певному контексті синонімічного характеру. Саме в юридичному сенсі форма права і джерело права застосовуються вітчизняними і зарубіжними науковцями як тотожні поняття у всіх тих випадках, коли вони розглядаються в якості способу вираження державної волі [3, с. 29].

Крім того, існує ще категорія «правова форма», що відображає всю юридичну реальність, яка складається в суспільстві, всі її елементи, що визначають економічні, політичні, господарські, культурні та інші фактичні відносини. Тобто це поняття застосовується для позначення зв'язку права з іншими соціальними процесами.

У науці розрізняють внутрішню і зовнішню форми права. Під внутрішньою розуміється структура права, система елементів, а саме: нормативні приписи, інститути, галузі. Під зовнішньою – комплекс юридичних джерел, що формально закріплюють правові явища і дозволяють адресатам правових встановлень ознайомитися з їх реальним змістом і користуватися ними.

Треба зазначити, що зміст і форма права не є результатом довільного конструювання законодавця. Їх першопричини закладені в системі суспільних відносин, що виключають однозначність джерела і зумовлюють різноманіття форм зовнішнього вираження права [4, с. 175]. У них явно проявляються історичні особливості певних суспільних систем, різноманітність форм державного втручання в суспільне життя та актуальність наукових шкіл, які обґрунтовують специфіку цього втручання. Зміст права – це сукупність приписів нормативного характеру різного рівня спільності в їх зв'язках. Цей аспект змісту права звертає увагу на проблему мови юридичних законів, які повинні відповідати певним вимогам: доступність, точність і кратність. Змістом права можна опанувати тільки через засвоєння його сюжету, що також залежить від того, якою мовою право викладається. Мова закону може бути доступною, малодоступною і абсолютно недоступною для тих, на кого цей закон поширюється [5, с. 201].

Погляди вчених на форму поступово змінювалися і залежали від того, який зміст вони вкладали в поняття права у різні історичні періоди. У прихильників природно-правової концепції складалося одне подання про зміст та форму існування права, у прихильників психологічної концепції – інше, у нормативістів – власне подання.

Отже, форма права покликана, по-перше, висловити нормативно закріплену волю громадян і, в кінцевому рахунку повинна бути обумовлена існуючим соціально-економічним базисом; по-друге, закріпити і забезпечити політичну владу народу, служити його інтересам; по-третє, затвердити пріоритетне значення найбільш демократичних форм, якими є закони, по-четверте, бути вираженням демократичної процедури підготовки та проходження нормативних актів у законодавчому органі.

Список використаних джерел

1. Борщевський І. В. Форма (джерело) права: теоретико-правова сутність поняття. *Правова держава*. 2016. № 1. С. 6–11
2. Тополь Ю. О. Джерело та форма права: поняття, зміст, проблема співвідношення. *Університетські наукові записки*. 2012. № 1. С. 145–151.
3. Макаренко Л. П. Співвідношення понять «джерело права» та «форма права»: теоретико-понятійний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 1. С. 28–30.
4. Теорія держави та права : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров та ін. / За заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
5. Цвік М. В., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Харків : Право. 2009. 584 с.

